מפניני הפרשה - מאמר

שלושת היסודות המקיפים את האדם

פרשת בהר פותחת בפסוק: "**וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר**" שואל רש"י בפירושו לתורה: "**מה ענין שמיטה אצל הר סיני? והלא כל המצוות נאמרו מסיני**?! ומשיב כל כך: "**אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים**".

וממשיך רש"י ומבאר: "**ונראה לי שכך פירושה: לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב**".

ויש לברר - הרי השאלה במקומה עומדת, מה ענין שמיטה אצל הר סיני? הלא כך אפשר היה לקבוע כל מצוה אחרת, שלא הוזכרה בחומש דברים (משנה תורה) ולומר אחר כך: מה מצוה פלונית נאמרו כללותיה וכו' מסיני אך כל המצווה כך, ולמה דוקא שמיטה?

אכן הרמב"ן בפירושו לתורה אחרי שהביא את פירוש רש"י הנ"ל כתב: "**אינו נכון בעיני כלל, שהרבה מצות כשמיטה שלא נשנו בערבות מואב ונדע בהן שנאמרו כללותיהן ופרטיהן מסיני או באוהל מועד**...."

ונראה לבאר שמצוות השמיטה נבחרה משום שיש במצוות השמיטה משהו מיוחד, המסמל את כל המצוות כולן.

התורה ומצוותיה מכוונות ומישרות את חיי האדם בשלושה כיוונים: א. בין אדם למקום. ב. בין אדם לחבירו. ג. בין אדם לעצמו.

כשאמרו במסכת אבות פרק א': "**על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים**" - ברור שהתכוונו במילה: "עבודה" לעבודת הקרבנות, בזמן שבית המקדש קיים, ועבודת התפילה היום (כך פירשו רוב ככל המפרשים). אולם ניתן גם לפרשה במובן נוסף, והוא: העבודה הפשוטה, עבודת חול של "**אדם לעמל יולד**". לפי פירוש זה יוצא כך: התורה – בין אדם למקום, העבודה – בין אדם לעצמו, וגמילות חסדים – בין אדם לחבירו.

וכל שלשה היסודות הללו מתקדשים ומיטהרים על ידי השמיטה. בין אדם למקום: "**וישבתה הארץ שבת לה'**"- להודיע לאדם, כי לה' הארץ ומלואה. השמיטה מחדירה ומשרישה בלב האדם את ההכרה כי: "יש מנהיג בירה" והקב"ה הוא אדון העולם. ודרשו חז"ל בתורת כוהנים: "שבת לה'" - לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית". ומה כתוב בשבת בראשית? "**ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ**".

וכך הוא במצוות השמיטה. בין אדם לעצמו: כתוב: "**שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואת**", זוהי העבודה. בין אדם לחבירו: כתוב: "**והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך**..." ובפרשת משפטים: "**והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך**", כלומר: פירות שביעית הן הפקר לכל.

ולדרגה היותר גדולה הגיע היחס שבין אדם לזולתו במצוות השמיטה: "**ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול**" – כלומר עפ"י ההלכה אסור למנוע אפילו בהמות וחיות מלאכול פירות מופקרים בשביעית.

השפעת המצוות על שלושת היסודות הנ"ל אינו רק במצוות השמיטה, אלא השמיטה מסמלת את כל המצוות, כדי להדגיש מסר, בהרה התורה בשמיטה בה המסר ברור ואמרה - "**מה שמיטה מסיני, אף כולן מסיני**".

בין אדם לחבירו

בעיקרון אדם שגרם נזק לחברו על ידי דיבור לשון הרע חייב לרצותו ולבקש את מחילתו אפילו כשהחבר אינו יודע שהוא גרם לו נזק. לדוגמא: עובד שהיה מועמד לקידום בעבודתו אם עבר מישהו על איסור לשון הרע וסיפר למעסיק דבר מה שבעקבותיו לא קודם העובד, אבל העובד לא ידע על כך.

עליו לגשת אל העובד, להסביר לו מה ארע ולבקש את סליחתו. אולם, לדעת רבי ישראל סלנטר זצ"ל היות ועלול הדבר לצער ביותר את האדם הניזוק, מוטב שלא לנקוט בצעד זה בין יתר שלבי החזרה בתשובה.

שואל ומשיב

שאלה: כיצד ניתן לצרף שני בצקים יחד, כדי להתחייב בהפרשת חלה?

תשובה: בצקים או מאפים, שאין באחד מהם שיעור חלה, והצטרפו יחד לשיעור – חובה להפריש מהם חלה בברכה. בשתי דרכים נוצר הצירוף.

א. כאשר שני הבצקים נדבקו זה בזה בעת הלישה או האפייה, עד שאם יפרידום ינשכו זה את זה, היינו שייתלש מעט מהבצק או המאפה של זה לזה.

ב. כאשר הבצקים או המאפים מונחים בכלי אחד או בשקית אחת או כאשר הם מכוסים במפה – הם מצטרפים להיחשב להם אחד, כמו שפסק מרן בשולחן ערוך יורה דעה הלכות חלה סימן שכה' סעיף א':

"**שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים, אם הם ממין הראוי להצטרף...ואם אינם נדבקים, והם בכל אחד, הכל מצרפן ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת...ויש מי שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן**".

אם הניחו את המאפים או הבצקים במקרר, במקפיא, בתנור או בארון שקבוע בקיר, יש ספק אם הם מצטרפים – ולכן יש להפריש מהם חלה בלא ברכה.

עפ"י פסיקת מרן שו"ע בסימן שכד' סעיף יד' מי שאינו מעוניין לאפות לחם בשיעור החייב בחלה, אינו צריך לאפות יותר מכדי צורכו כדי לקיים את המצווה. אבל למי שמתכוון לאפות שיעור החייב בחלה, אסור לחלקו לשניים כדי להיפטר מהמצווה.

אף שהמצווה כיום מדברי חכמים, והכהנים אינם יכולים לאכול את החלה מפני הטומאה, אסור להשתמט מהמצווה, כי על ידי קיומה אנו מתקשרים לרעיון שגנוז בה.

שתי עיסות או שני מאפים שיש בכל אחד מהם שיעור חלה, אפשר להפריש מאחד על חבירו כל עוד הם במקום אחד בבחינת 'מוקף' בדיעבד, אם הפריש שלא מהמוקף – יצא, וכן נוהגים לכתחילה כאשר שכחו להפריש חלה וכבר חילקו את המאפים לאנשים אחרים, שמפרישים חלה ממאפה אחד על מאפים שבמקום אחר.

מפניני הפרשה - רעיון

מפני מה עופות שבבבל שמנים

"**ולא תונו איש את עמיתו**" (פרק כה' יז') מפרש רש"י: "**הזהיר כאן על הונאת דברים שלא יקניט את חברו**..." הגמרא במסכת שבת קמה: מספרת על רבי חייא בר אבא ורבי יסי שישבו לפני רבי יוחנן שנמנם מעט. שאל רבי חייא בר אבא את רבי אסי - מפני מה עופות שבבבל שמנים (יותר מאלו של ארץ ישראל)? ענה לו רבי אסי מה שענה, וכן שאל ממנו שאלות נוספות.

לפתע התעורר רבן יוחנן שכפי הנראה שמע את השאלות והתשובות, ואמר להם: דרדקי!! לא כך אמרתי לכם (משלי פרק ז' ד') "**אמר לחכמה אחותי את**"- אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך - אומרתו, ואם לאו - לא תאמרהו! אמרו לו: אם כך אמור לנו בבקשה תשובה לאיזה מהם.

אמר לה מפני מה עופות שבבבל שמנים? - מפני שלא גלו, שנאמר בירמיהו מח' י': "**שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ובגולה לא הלך**". ואנו יודעים שגם העופות של ישראל גלו כפי ששנה רבי יהודה: חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה, שנאמר בירמיהו פרק ט' ט': "**על ההרים אשא בכי ונהי...מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו**".

בשיעור גמרא הקשו על אחד מגדולי ישראל: "**וכי הגמרא עוסקת בזואולוגיה, מה איכפת לנו מדוע העופות שבבבל שמנים יותר מאלו של ארץ ישראל**?"

השיב הרב: הגמרא מדגישה שצערה הגלות ניכר גם אחרי שחלפו דורות רבים. הגלות היא הסיבה לכחישותם של העופות של ארץ ישראל ביחס לאלו של בבבל. והמסר - לפעמים אדם מצער את רעהו וסבור הוא שאם בערב יוה"כ הוא יבקש סליחתו יתכפר לו החטא, ואינו מעלה בדעתו שהצער שציער את חבירו ישאיר בו רושם רע, עוד שנים רבות – ומי יכול לכפר צער שכזה?

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל לביא בן אורית ג'הסי ע"ה הי"ד
שלום בן שלום כתריאל ע"ה
עמרם בן יהושע חסין ז"ל
ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

עזרא בן עזיזה נחום ז"ל
ניר בן דרורה ארזוני ז"ל
פרץ בן כוכבה עטיה ז"ל
סימונה בת מרסדס אלמליה ע"ה
רחל בת איזה עזרד ז"ל

טל בן יפה אביטל ז"ל
רחל בת סוליקא דנינו ע"ה
סימונה בת מרסדס אלמליה ע"ה
מרסדס אוריה עמר ע"ה והי"ד בת רחל הי"ו

אהרון בן שרה שרון ז"ל
רבקה בת ג'ונג'ון תפילין ע"ה
אורה בת יונה עומר ע"ה
אברהם בן רחל ג'ען ז"ל

בס"ד טז' לחודש אייר ה'תשפ"ד
שנה שלושים גיליון מספר 35
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לביית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת בהר
פרקי אבות פרק ד'
מפטירים
"ויאמר ירמיהו היה דבר ה'"
(ירמיהו לב' - ו')

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת שבת: 19:18
יציאת שבת: 20:17
זמן רבנו תם: 20:38

כיצד מתעטפים בציצית עפ"י שו"ע בסימן ח' ופוסקים אחרונים

גיליון זה יעסוק בשאלה: כיצד מתעטפים בטלית/ציצית - בישיבה או בעמידה

טור

הטור בסימן ח' כתב שהעיטוף והברכה על הציצית צריכים להיות בעמידה: **"ומיד אחר נטילת ידיו יתעטף בציצית מעומד".**

בית יוסף

הבית יוסף סימן ח' ביאר שהעטיפה והברכה צריכות להיות בעמידה: העטיפה – בעמידה, משום שכתוב בפרשת ציצית 'וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת' (במדבר טו' לט'), ולומדים גזירה שווה מספירת העומר, שם כתוב גם כן "לכם" בפסוק 'וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת' (ויקרא כג, טו). וכמו שספירת העומר נעשית בעמידה, שהרי כתוב: "מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה" (דברים טז, ט) ודורשים 'בקומה', היינו בעמידה, כך גם העיטוף בציצית. הברכה - בעמידה, ככל ברכות המצות שצריכות להיאמר בעמידה: **"...וטעמא משום דגמר 'לכם' - לכם' מספירת העומר, דכתיב ביה (דברים טז', ט') 'בקמה' - פירוש: בקומה...וכתב (ארחות חיים, אות כז'), דהא דגרסינן בירושלמי 'כל הברכות מעומד' - על ברכת המצות קאמר, ולא על ברכת הנהנין".**

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

וכן פסק מרן להלכה בשו"ע, סימן ח סעיף א': **יתעטף בציצית ויברך מעומד.**

משנה ברורה

במשנה ברורה ס"ק ב' מבהיר שדין 'מעומד' מתייחס הן לעיטוף והן לברכה, אולם זה רק לכתחילה, ובדיעבד יצא בשתיהן, בין בעטיפה ובין בברכה, גם אם לא עמד: **"רוצה לומר העטיפה והברכה שתיהן בעמידה העטיפה...והוא רק לכתחילה, דבדיעבד יצא בשתיהן בכל גווני. והמכוון רוב האחרונים שלכתחילה צריך להיות הברכה קודם העטיפה דהיינו בשעה שהוא אוחזו בידו ורוצה להתעטף בו, שזהו עובר לעשייתן ממש ולא יקדים בשעה שעדיין הטלית מקופלת שזהו עובר דעובר"**

ילקוט יוסף

וכן כתב בילקוט יוסף בסימן ח' - בסדר עטיפת הציצית: **"יש לברך להתעטף בציצית מעומד. וגם העטיפה בטלית צריכה להיות מעומד. מי שעבר וכירך על הטלית בישיבה, יצא, ואף אם התעטף בציצית בישיבה, בדיעבד יצא".**

האם העיטוף בציצית כולל עיטוף הראש

טור

נוסח הברכה על הטלית הוא "להתעטף בציצית". מה נחשב 'עיטוף' מבחינה הלכתית? האם העיטוף כולל גם את הראש, או שמספיק כיסוי הגוף? הטור בסימן ח' הביא מחלוקת בין הגאונים ל"בעל העיטור": **וסדר עטיפתו – פירשו הגאונים כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה. ובעל העיטור (שער ב חלק ג) כתב דלא בעינן כולי האי, אלא כדרך בני אדם שמתכסין בכסותן ועוסקין במלאכתן, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי הראש.**
בגמרא, במסכת מועד קטן כד. מבואר שעטיפת ישמעאלים היא עיטוף הראש וכיסוי הצוואר עד לגובה הפה, מעין לבישת 'כפיה' של ימינו.

בית יוסף

בבית יוסף שם כתב שתי דרכים לבאר מחלוקת הגאונים ובעל העיטור?
דרך א' – במסכת מועד קטן כד. מובא שאבל 'עיטוף', ונחלקו שם רב ושמואל, לדעת שמואל, צריך עיטוף כעיטוף הישמעאלים, ורב שם חולק עליו, ומשמע שסובר שעטיפת הראש כוללת גם את כיסוי הגוף כדרך שבי אדם מכסים את גופם ולא צריך עיטוף כדרך הישמעאלים. לדעת הגאונים, הלכה כשמואל, שאבל צריך עיטוף כעטיפת ישמעאלים, ולפי בעל העיטור, הלכה כרב, עפ"י הכלל בפסיקה שבמחלוקות רב ושמואל הלכה כרב באיסורים.
דרך ב' - לפי פירוש רבי יצחק אבוהב בדברי בעל העיטור, מחלוקתו עם הגאונים היא האם יש להשוות הלכות ציצית לדיני אבלות. לדעת כולם אבל חייב לעטוף ראשו כעיטוף הישמעאלים (רמב"ם בהלכות אבל ה' יט' ושו"ע ביו"ד שפו' אי). הגאונים מפרשים את לשון הברכה 'להתעטף בציצית' כפירוש מושג זה בהלכות אבל - עיטוף הראש. ובעל העיטור מפרש את המושג 'להתעטף' בהלכות ציצית, שנאמר בתורה 'אשר תכסה', היינו כיסוי הגוף.

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

למעשה, פסק מרן בשו"ע בסימן ח' סעיף ב' מעיקר הדין, כדעת בעל העיטור, והוסיף שנכון לכסות גם את הראש כדעת הגאונים: **"סדר עטיפתו כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש, ונכון שיכסה ראשו בטלית".**

משנה ברורה

המשנה ברורה בסימן ח' ס"ק ג' מסביר ש"עיטוף" בציצית פירושו עיטוף הגוף, ולכן אין חובה לעטוף את הראש, אולם מאידך, חובה לכסות את הגוף. ובס"ק ד' כתב שכיסוי הראש, שמוזכר בשולחן ערוך הנ"ל, אינו נצרך מעיקר דין 'עיטוף', אלא מהווה אמצעי נוסף לחיזוק יראת השמיים של המתפלל. בשו"ת מראה הבזק כתב שיש נוהגים לכסות את ראשם רק מיוצר אור ואילך.

ילקוט יוסף

בספר 'ילקוט יוסף' בסימן ח' סעיף כו', כתב בפשטות שאחרי ברכת להתעטף בציצית יעטוף את ראשו בטלית: **"סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן זה: מיד לאחר ברכת "להתעטף בציצית", יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו, שתים לצד ימין ושתים לצד שמאל..."**
בהערה כו', כתב שהמנהג בעניין זה הוא לא כפי פסיקת מרן בשו"ע.

סיכום: הברכה על העיטוף בציצית/טלית והעיטוף עצמו צריכים להיות לכתחילה במעומד. מעיקר הדין העיטוף אינו כולל את עיטוף הראש, אלא רק את הגוף, אך ראוי וכך המנהג לעטוף גם את הראש.

פינת העורך

בציווי שבפסוק **"וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו"** (פרק כה' יד) התורה אוסרת להונות בקניה או במכירה.
אמרו רז"ל, שכשם שאסור למוכר למכור חפץ ביותר ממחירו, כך אסור על הקונה לקנות: "מציאה" כשאין הבעלים יודעים את שוויה האמיתי, ולנצל את תמימותו. "ולא יאמר הלוקח: דרך המוכר לדעת את המחיר, והוא מכר לי בזול – אלא שניהם באזהרה זו!

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר יאיר צוברי הי"ו ולכל בני משפחתו לרגל הגיעו למצוות.
יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלה ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לנעה עמיחי הי"ו ובעז ניזומן הי"ו לרגל אירוסיהם להם ולכל בני משפחותיהם.
יהי רצון מלפני שוכן מרומים שתיזכו לחופתכם בקרוב ותיזכו להקים בית נאמן וכשר בישראל המושתת על יסוד איתנים של אהבה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

המקור לחובת ברכה מעין שלוש (חלק א')

ברכה מעין שלוש, היא ברכה שמברכים אחר אכילת מאפים כגון מיני עוגות, או תבשילים, כגון דייסת סולת וכדומה שנעשו מאחד מחמשת מיני דגן - חיטה, שעורה, כוסמין, שבולת שועל ושיפון, או לאחר שתיית יין, או לאחר אכילת פירות מהמינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל - גפן, תאנה, רימון, זית ותמר. שמה של ברכה זו - "מעין שלוש" - נובע מכך שמוזכרים בה בקצרה עניני שלושת הברכות הראשונות של ברכת המזון.

המקור בתלמוד

במשנה במסכת ברכות דף מד. מובאת מחלוקת לגבי הברכה האחרונה שיש לברך על אכילת פירות משבעת המינים. לדעת רבן גמליאל מברך עליהם ברכת המזון, לדעת חכמים מברך עליהם ברכה אחת "מעין שלוש", ולדעת רבי עקיבא מברך עליהם ברכת המזון - לדעתו אפילו אחרי אכילת ירק מבושל מברכים ברכת המזון: **"אכל ענבים ותאנים ורמונים - מברך אחריהם שלש ברכות, דברי רבן גמליאל, וחכמים אומרים: ברכה אחת (מעין שלש). רבי עקיבא אומר: אפילו אכל שלק והוא מזונו - מברך עליו שלש ברכות".**

בהמשך הגמרא מובא שדעת רבן גמליאל מבוססת על דרשת סמיכות הפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך", לפסוק המפרט את הפירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל.

חכמים החולקים עליו, סוברים שהמילה **"ארץ"** בפסוק **"ארץ אשר לא במסכנות..."** שהיא מילה מיותרת, מהווה הפסק בין פירוט הפירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל לפסוק "ואכלת ושבעת וברכת..." ולכן רק על שביעה מאכילת לחם חייבים בברכת המזון.

לגבי דעת חכמים בעניין ברכה אחת מעין שלוש, יש שתי אפשרויות. אפשרות א': לדעתם החיוב לברך ברכה אחת מעין שלוש היא מדרבנן, ולמדו זאת כאסמכתא מסמיכות הפסוקים.

אפשרות ב': החיוב לברך ברכה אחת מעין שלוש מהתורה. לדעתם דורשים את סמיכות הפסוק: **"...וברכת את ה' אלוקיך"** לפירוט שבעת המינים, ללמד שאמנם אין לברך אחריהם ברכת המזון, אבל חובה לברך עליהם ברכה מיוחדת – מעין שלוש.

"מאי טעמא דרבן גמליאל? - דכתיב: ארץ חטה ושעורה וגו', וכתיב: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם וגו', וכתיב: ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך. ורבנן? - ארץ הפסיק העניין. ורבן גמליאל נמי, ארץ הפסיק הענין! - ההוא מבעי ליה למעוטי הכוסס את החיטה..."

אחרי שהגמרא מבררת את המקור לדעת רבן גמליאל ולדעת חכמים, מסכמת הגמרא להלכה כחכמים שאחרי אכילת תבשיל או מאפה שאינו לחם מחמישה מיני דגן, וכן אחרי אכילת חמש הפירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל מברכים ברכה אחת מעין שלוש: **"...אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי חנינא: כל שהוא מחמשת המינין - בתחילה מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: כל שהוא משבעת המינין - בתחילה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש".**

בהמשך מביאה הגמרא את נוסחת ברכה אחת מעין שלוש, לאחר אכילה מפירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל ואחרי אכילת תבשיל או מאפה שאינו לחם מחמישה מיני דגן, כולל התחימה: **"אמר ליה אביי לרב דימי: מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש? - אמר ליה: אפירי דעץ - על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, רחם ה' אלוקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל. דחמשת המינין - על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה..."**

עוד מובא בהמשך הגמרא את נוסח התימת ברכה אחת מעין שלוש לגבי פירות שבעת המינים, והיא לגרים בחוץ לארץ: על הארץ ועל הפירות ולגרים בארץ ישראל: על הארץ ועל פירותיה.

"...וחותם על הארץ ועל המחיה...הכא מאי? - רב חסדא אמר: על הארץ ועל פירותיה, ורבי יוחנן אמר: על הארץ ועל הפירות. אמר רב עמרם: ולא פליגי, הא - לן, והא - להו. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אינהו אכלי ואנן מברכין? אלא איפוך: רב חסדא אמר: על הארץ ועל הפירות; רבי יוחנן אמר: על הארץ ועל פירותיה".

מפרש רש"י:

הא לן והא להו - רב חסדא מבבל, ובבבל חתמי על הארץ ועל פירותיה; ורבי יוחנן מארץ ישראל, והתם חתמי על הפירות. ואנן מברכינן - על פירותיה, אארץ ישראל לחודה קאי, ואנן לא אכלינן מינייהו ומברכים עלייהו.

בגמרא לא הוזכרה ברכה מעין שלוש על שתיית יין, הרי"ף במסכת ברכות דף לב. מוסיף זאת וכותב שהחתימה היא - על הגפן ועל פרי הגפן.

"...ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה דפירי על העץ ועל פרי העץ דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן"

שאילתות

בשאילתות דרב אחאי פרשת יתרו שאילתא נג' כתב שבשאר ברכות שחובתם מדרבנן, מי שהסתפק אם בירך או לא, לא חוזר ומברך, אבל ברכת מעין שלוש חובתה מהתורה, מי שהסתפק אם בירך או לא, חוזר ומברך: **"שאר ברכות אי בריך לא שרי ליה למיהדר וברוכי לאחריו, אבל ברכתא דמזונא דחיובא דאורייתא הוא אי לאחד משבעה מינין דחיובא דאורייתא הוא הדר ומברך אבל שאר פירי דחיובא דרבנן הוא לא הדר מספיקא".**

רבינו יונה

רבינו יונה על הרי"ף במסכת ברכות דף לב. כתב שנראה שברכת מעין שלוש היא מדרבנן מצוות ומביא ראיה לכך מהמובא בגמרא במסכת ברכות יב. שהמברך את ברכת הזן כברכה אחרונה על תמרים יצא, משמע מזה שברכה זו היא מדרבנן, שאם היה מקורה מהתורה, לא יתכן שיצא ידי חובה בברכה אחרת (ברכת הזן): **"...ונראה למורי הרב נר"ו דברכת מעין שלש אינה אלא מדרבנן ומביא ראיה מדאמרינן (דף יב.) שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא דתמרי נמי מיזן זייני, ואם איתא דברכה אחת מעין שלש היא מן התורה, האיך היה אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא, אלא ודאי אינה אלא מדרבנן לפיכך אם אמר במקומה ברכת הזן כיון שהזכיר ברכת מזון יצא. ויש שהיו דוחין ואומרים כי מה שאמר שיצא ר"ל שאין צריך לומר על העץ ועל פרי העץ שהיא כנגד הברכה הראשונה וכיון שאמר ברכת הזן יצא מזה אבל צריך לומר ועל ארץ טובה ורחבה ואילך מפני שצריך לומר מעין שתי ברכות ואין זה מתקבל דלשון יצא לגמרי משמע..."**

פסיקת הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ח' הלכה א' פסק להלכה כחכמים שהברכה האחרונה על חמשת מיני הפירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל היא ברכה אחת מעין שלש: **"כל פירות האילן מברכין עליהן בתחילה בורא פרי העץ ולבסוף בורא נפשות רבות חוץ מחמשת המינין הכתובין בתורה, והם ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש".** שם בהלכה יב' כתב שכל הברכות האלו (חוץ מברכת המזון), אדם המסתפק אם בירך אותם או לא, מכיוון שהם ברכות מדרבנן אינו חוזר, ומשמע מדבריו שברכה מעין שלוש היא מדרבנן: **"כל הברכות האלו אם נסתפק לו בהם אם בירך או לא בירך אינו חוזר ומברך לא בתחילה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים..."**

שם ומשפחה _____

הר סיני, שמיטה ומידת הענווה

"הר סיני" יש בו יחד גם גבהות – 'הר' וגם ענווה – 'סיני'. שכן הר סיני לא השתתף בוויכוח שהיה בין ההרים, על איזה מהם תינתן התורה. שני קצוות אלו דרושים לכל אדם מישראל, כדי שיקבל עליו את התורה. מצד אחד צריך - גבורה ועזות להיות "גיבור כוח עושה דברו" ולהיות עז כנמר. ומצד שני צריך - לבטל את עצמיותו ולהיות בתוך כלל ישראל כאיש אחד בלב אחד – שזהו תנאי לקבלת התורה.

כך אנו מוצאים גם במצוות השמיטה, במצווה זו יש גם סגולה בת שני קצוות: מצד אחד - כולם שווים ואין הבדל בין עני לעשיר, ומצד שני - זקוקים לגבורת נפש רבה, כדי להיות "גיבורי כוח עושי דברו" – אלו שומרי שביעית, שהרי לא קל הדבר לקיים מצווה זו במשך שנה תמימה.

אולם כאשר לומד האדם ממצוות השמיטה, לא להתגאות בשדותיו אלא להיות כשווה בין שווים, הרי הוא מגיע לידי מידת הענווה, ומידת הענווה שבו מזכה אותו לקבלת התורה, כפי שזכה לה הר סיני, הנמוך והשפל מכל ההרים.

מה עניין שמיטה אצל הר סיני?

מצות השמיטה פותחת בדיבורו של ה' אל משה בהר סיני. והלא כ ל המצוות נאמרו למשה בסיני?! מדוע מודגשת מצוות השמיטה כנאמרת מהר סיני? באה מצות שמיטה ללמדנו עניין חשוב: מה מצוות השמיטה נאמרו כל כלליה וכל דקדוקיה מהר סיני, אף כל המצוות כך, גם כלליהן ודקדוקיהן נאמרו מסיני.

כך ניתנו המצוות לישראל: כולן נאמרו תחילה למשה בהר סיני, חזר משה ושנה להם את הדברים באוהל מועד. ומדוע הדגישו דווקא מצוות השמיטה והיובל שפרטיהן נתנו מסיני? מפני ששתי מצוות אלו הן המאחרות ביותר למעשה מבין המצוות. שהרי התחלו לנהוג למעשה רק ששים ואחת שנה לאחר מתן תורה (השמיטה) ומאה ושלש שנה אחרי מעמד הר סיני (היובל). ועל אף שקיומן של מצוות אלו מאחר הוא, בכל זאת נאמרו כל פרטיהן בסיני. קל וחמר לשאר המצוות, שנהגו למעשה הרבה קודם להן. ולומדים מכאן שגדול הוא התלמוד וקודם למעשה, ובתנאי שהוא נלמד, על מנת לעשות.

שאלות מהפרשה

שאלות לכיתות א' עד ג' (חלקן מאוצרות התורה)

1. למי מותר לאכול מהתבואות של שנת השמיטה?

א. רק לבעל השדה ומשפחתו. ב. רק לעניים שבעיר הסמוכה.
ג. השדה הפקר ולכולם מותר לאכול מתבואתה. ד. רק לחיות ולבהמות.

2. באיזה יום בשנה תוקעים בשופר בשנת היובל?

א. בראש השנה. ב. בסוכות. ג. ביום הכיפורים. ד. לא תוקעים בשופר.

3. מה הקשר בין מצוות השמיטה ללימוד התורה?

א. אין קשר. ב. בשמיטה לא עובדים לכן יש זמן ללמוד תורה.
ג. השמיטה מקנה לנו ענווה שמזכה קבלת התורה. ד. ב' וג' נכונות.

4 איך נקראת שנת החמישים שאחרי שבע שמיטות?

א. שנת שבת שבתון. ב. שנת הדרור.
ג. שנת היובל. ד. שנת החופש והחרות.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח'

5. "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ" (פרק כה') למי נקרא דרור?

א. לכל העבדים כולל עבד כנעני שהוא תושב. ב. לעבד נרצע.
ג. לעבד שלא עברו שש שנים משנמכר. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח' (המשך)

6. "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך..." איזה עבודות נותנים לעבד זה?

א. כל עבודה. ב. עבודת אדמה ואומנות כמו שכיר.
ג. כל עבודה שאין בה גנאי. ד. כל עבודה בתנאי שבעליו יעשה איתו.

7. "וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ..." האם אפשר לגאול חלק מהשדה?

א. כן. ב. כן, בשדה הסמוכה למושב, לא בשדה הסמוכה לעיר.
ג. לא. ד. כן, אבל רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ.

8. "אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה'" (כו') מה הדגש "אני ה'"?

א. נאמן לשלם את שכרכם. ב. ה' אל דעות ויודע סודן וערכן של מצוות.
ג. שבתי מכל מלאכה בשבת, וכבודי דר במקדש. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ד' עד ח'

9. "לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם..." (פרק כו') למי ולמתי מכוונת אזהרה זו?

א. לכלל ישראל לכל עת. ב. לעבד הנמכר לגוי עובד עבודה זרה.
ג. לכלל ישראל כשיהיו בגלות משועבדים לאומות. ד. ב' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרשב"ם - כיתות ד' עד ח'

10. "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר" (כה') מתי נאמרה פרשה זו?

א. לפני שנבנה אוהל מועד. ב. אחרי שנבנה אוהל מועד.
ג. אחרי חטא העגל לפני שמשה ירד בתשרי. ד. מיד אחרי מתן תורה.

התשובות הנכונות לפרשת אמור:

1- ג' 2- ב' 3- ב' 4- ד' 5- ג' 6- א' 7- א' 8- ג' 9 - א' 10- א'

(אחרי מות קדושים תשעה') (שיעור 540 חלק א')

לימוד פורה ומהנה

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, דוד ושלמה, אליהו ואלישע הוא יברך וישמור וינצור וירומם וינשא את **סיוון כהן ועל משפחתה** הי"ו - מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיהם ומכל צרה ונזק יצילם, ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, בכל אשר יפנו ישכילו וכל אשר יעשו יצליחו ויתקיים בהם מקרא שכתוב: **"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש...ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך"** וכן: **"יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום".**